

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Het gesproken woord geldt

Toespraak commissievoorzitter

Toespraak van Tom van der Lee, voorzitter van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen, tijdens de presentatie van het rapport op vrijdag 24 februari 2023 te Zeerijp

Goedemiddag,

Beste mensen, van harte welkom bij de presentatie van het rapport van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen. Dat geldt speciaal voor alle bewoners, bestuurders en natuurlijk ook de scholieren die de commissie tijdens werkbezoeken aan de provincie Groningen heeft ontmoet. Voor ons is het een groot voorrecht om in uw midden te zijn. Ook de voorzitter van de Tweede Kamer Vera Bergkamp; hartelijk welkom!

Ik citeer: "Je wordt heel snel volwassen", "Het voelt alsof we niet echt mensen zijn", "Ik durf niet verder te kijken dan de middelbare school". "Horen we nog wel bij Nederland?" Dit zijn

uitspraken van Groningse middelbare scholieren die mij niet loslaten. We kregen ze te horen toen we in september een scholengemeenschap in Appingedam bezochten. We spraken over de gaswinning en de aardbevingen en hoe zij die beleefden. De jeugd heeft de toekomst, wordt gezegd, maar geldt dat ook in Groningen?

Hoe kan het dat jongeren zo over zichzelf en hun toekomst spreken? Hoe is het na 60 jaar gaswinning in Groningen zo ver gekomen? En hoe kan dit anders? Deze vragen bleven knagen na dit indrukwekkende werkbezoek. Het zijn ook kernvragen van de parlementaire enquête. Het zijn de vragen die mij, de commissie en de staf de afgelopen twee jaar dagelijks motiveerden. Om antwoorden te zoeken voor de Groningers. We lazen stapels documenten en voerden vele gesprekken én verhoren om dat te achterhalen. Terugblikken en duiden om te kunnen begrijpen, te leren en hopelijk ook te verbeteren.

Dat we vandaag hier in Zeerijp ons rapport presenteren is voor ons vanzelfsprekend. Het ligt immers midden in het aardbevingsgebied. Op maandagmiddag 8 januari 2018 werden inwoners van Zeerijp opgeschrikt door een zware aardbeving. 3.4 op de schaal van Richter. Een aardbeving in de top 5 van zwaarste bevingen, die door gaswinning zijn veroorzaakt. Een beving die ook een keerpunt betekende in de gaswinning, want het gaf een duw aan het dichtdraaien van de gaskraan. Zeerijp is daarmee een plek van betekenis.

Ik heb het vaak gezegd, bij ieder verhoor: 60 jaar gaswinning in Groningen heeft Nederland veel gebracht. De gaswinning uit dit enorme veld leverde 363 miljard euro op voor de Staatskas; een belangrijke hefboom voor onze naoorlogse welvaart. Het Groningenveld leverde daarnaast voor Shell en ExxonMobil nog eens 66 miljard

euro op. Maar het heeft de Groningers veel gekost. Er zijn inmiddels ruim 1.600 aardbevingen op Gronings grondgebied geweest en daar komen elke maand nog bevingen bij. Er zijn 267.000 schades gemeld, waarvan tot de jaarwisseling 85% is afgehandeld. Er zijn maar liefst 85.000 adressen in Groningen die meer dan één keer schade hebben gehad. En van de ruim 27.000 huizen in de versterkingsoperatie is pas 30% veilig op norm.

Iedere nieuwe aardbeving zorgt voor onrust en angst bij Groningers. Het gaat allang niet meer om scheuren in de muur, zoals wij als commissie vaak hebben gemerkt. Het gaat om de reële zorg of je je baby nog wel boven kan laten slapen als de woning eerst onveilig, en later tóch weer veilig wordt verklaard. Om de stress en rompslomp na de zoveelste beving. Om uitgestelde beslissingen rond huis en werk. Kortom, er is met 60 jaar gaswinning veel

gewonnen, maar ook veel verloren, waaronder vertrouwen. Bij te veel mensen is al het gedoe diep onder de huid gaan zitten.

Waarom is de situatie zo uit de hand gelopen? Het pijnlijke antwoord op deze vraag is ook onze hoofdconclusie: de belangen van Groningers zijn structureel genegeerd! De gaswinning was voor de Staat en de oliemaatschappijen zó succesvol en lucratief dat er amper oog was voor de langetermijnrisico's en alsmaar groeiende signalen over nadelige effecten. Was hier tijdig naar geluisterd, dan had alles volgens de commissie anders kunnen verlopen. Maar de wereld van de beslissers en de wereld van de bewoners lagen mijlenver uit elkaar. Pas als de toezichthouder, de rechter en belangenorganisaties afdwingen dat er geluisterd moet worden, komen de Staat en oliemaatschappijen langzaam in actie. Zo langzaam, dat de gaswinning in Groningen

uitgelopen is op een ongekend systeemfalen, waarbij deze publieke en private partijen hun zorgplichten ernstig hebben verzaakt en hun 'license to operate' verspeeld. Echte keuzes zijn te lang niet gemaakt en beslissers zijn te lang weggebleven van verantwoordelijkheden en risico's. De gevolgen voor de Groningers kunnen alleen getypeerd worden als rampzalig!

Zonder nu uitpuddend te zijn noem ik een paar oorzaken. Allereerst is de ernst van de problemen in Groningen structureel onderschat. Niet alleen de NAM, Shell en ExxonMobil, maar ook onafhankelijke kennisinstututen en experts ontkennen lange tijd dat de gaswinning in Groningen leidt tot aardbevingen. En als die erkenning er eindelijk is, domineert een tunnelvisie en denkt men lang dat het met de maximale magnitude wel mee zal vallen. Ook worden de hoge piekgrondversnellingen – bepalend voor schade aan het oppervlak –

genegeerd. Terwijl de piekgrondversnelling van de beving in Zeerijp, die hier op 3 kilometer diepte plaatsvond, gelijk was aan die van de zwaarste natuurlijke aardbeving in Nederland, die in 1992 op 15,4 kilometer diepte plaatsvond bij Roermond.

Ook de omvang van de schade en de belasting die wisselende procedures op Groningers leggen wordt stelselmatig te laag ingeschat. Bovendien werden Groningers met wantrouwen bejegend en gaf de NAM blijk van onkunde, ontregeling en onwil. De omvang van de versterkingsoperatie werd tevens onderschat, net als de impact op betrokkenen. Want het is nogal wat als je huis versterkt moet worden. Of zelfs helemaal gesloopt wordt. Als je tijdelijk moet verhuizen naar een huis dat niet van jou is, verder weg van je burens en vrienden waarvan het huis ook werd gesloopt. Of als je als gezin tijdelijk verspreid wordt over verschillende wisselwoningen.

Was de aardbevingsproblematiek van het begin af aan serieus genomen, dan had veel ellende voorkomen kunnen worden. Daar komt bij dat niet alleen de Haagse beslissers de problemen lange tijd onderschatten, maar ook de rest van Nederland. Groningers hebben daardoor niet altijd op solidariteit kunnen rekenen. De opeenvolging van onderschattingen getuigt van nalatigheid jegens de Groningers; hun belangen én leed zijn stelselmatig miskend.

Geld is steeds dominant bij besluiten over gaswinning. De samenwerking van de overheid en de oliemaatschappijen is van meet af aan gericht geweest op maximalisatie van de waarde van het Groningenveld. De angst om de gasbaten te verliezen speelde de boventoon toen een half jaar na de beving bij Huizinge geen gehoor werd gegeven aan het advies van Staatstoezicht op de Mijnen om de gaswinning

zoveel als realistisch mogelijk terug te brengen. Geld domineerde ook toen de winning in 2013 een recordhoogte bereikte, het mocht dus het gebeurde. Hoe precies? Dat wordt uitgelegd in onze gedetailleerde reconstructie van 60 jaar gaswinning in Groningen. Ook in 2014 werd de gaswinning op een te hoog niveau vastgesteld vanwege de rijksbegroting. En het besluit in 2018 om de gaswinning te stoppen kwam mede tot stand door onterecht verwachte kostenbesparingen op de versterkingsoperatie.

Leveringszekerheid heeft altijd een rol gespeeld bij de besluitvorming over de gaswinning. Die leveringszekerheid is in winningsbesluiten en de communicatie erover veelal als vaststaand gegeven gepresenteerd, maar als rookgordijn gebruikt. In werkelijkheid is leveringszekerheid met actief beleid te beïnvloeden en de commissie vindt het zeer kwalijk dat dit lang is nagelaten. Jarenlang zijn de Groningers en de Tweede

Kamer op het verkeerde been gezet met het argument van leveringszekerheid. Ook op andere momenten werd de Tweede Kamer onzorgvuldig, onvolledig of onjuist geïnformeerd.

De veiligheid, het beschermen van bezit, de gezondheid en het welzijn van de Groningers hebben onvoldoende meegeteld in de besluitvorming over de Groningse gaswinning. Ook omdat de Staat en de olies uit angst voor juridische en financiële risico's deze op de Groningers afwentelden. En ja, er wordt vaak gezegd: 'er gaat niets boven Groningen'. Maar de enquêtecommissie concludeert dat gaswinning boven de belangen van Groningen en de Groningers is gegaan. Dat moet anders. De prioriteit moet komen te liggen waar ze hoort: Groningers boven gas!

Om dat te realiseren is een verandering van perspectief nodig. Met alleen pleidooien voor

nieuwe regelingen of rolverdelingen redden we het niet. Er is behoefte aan een perspectief dat lange tijd ontbrak in het debat over het herstel van Groningen, namelijk: het morele perspectief. De enquêtecommissie vindt dat Nederland een ereschuld aan Groningen heeft, die Nederland moet inlossen. Nederland en de olies hebben zes decennia volop geprofiteerd van de gaswinning. De gasbaten waren een belangrijke pijler onder onze nationale welvaart. Maar Groningen blijft achter met de gevolgen: met de schade, de onveiligheid, de pijn bij Groningers, de gevolgen voor dorpsgezicht en landschap. Het structureel negeren van de belangen van de Groningers heeft een prijs. De Staat en de oliemaatschappijen zijn samen aan zet om de ereschuld aan hen in te lossen. Het gaat hierbij niet louter om aansprakelijkheid. Het gaat ook om de morele verplichting om de schade en pijn die aan Groningen en Groningers is toegebracht

weg te nemen, en daar - onvermijdelijk – extra mankracht, geld en moeite voor vrij te maken.

Wat betekent dit nieuwe perspectief concreet voor Groningers? Allereerst dat schadeafhandeling voor bewoners milder, makkelijker en menselijker moet worden. Bewoners van het gaswinningsgebied gaan al te lang gebukt onder de nadelige kanten van de schadeafhandeling. Daarom moet het oplossen van de problemen rond schadeafhandeling hoge prioriteit krijgen. Met meer mandaat en middelen, een ruimer wettelijk kader en een soepeler toepassing van het bewijsvermoeden kan het Instituut Mijnbouwschade Groningen vlotter schades afhandelen, vooral ook in complexe situaties.

Ten tweede moeten bewoners snel duidelijkheid krijgen over de versterking. Het zwalken in de versterkingsaanpak moet stoppen, maak een

keuze voor een verbrede gebiedsgerichte aanpak en houdt daaraan vast in de nog resterende jaren van de versterking. Voer geen grote reorganisatie in de uitvoering door die tot meer vertraging leidt, en geef bewoners meer keuzevrijheid in de bouwnorm die voor hun woning geldt.

Als derde bepleiten wij dat de regio weer toekomstperspectief moet krijgen. Daarvoor is meer geld nodig dan alleen voor het herstellen van schade en het versterken van woningen en gebouwen. De negatieve gevolgen van de gaswinning gaan immers verder dan de schade aan gebouwen en raken de hele regio. Voor dit langetermijnperspectief is het nodig om het leef- en vestigingsklimaat in het Noorden te versterken, zodat het voor bedrijven en bewoners aantrekkelijker blijft én wordt om zich in de regio te vestigen. Ook is herstel en ontwikkeling nodig van het speciale karakter van

dorpen, en behoud van cultureel erfgoed. De overheid moet kiezen voor structurele financiële ondersteuning van het aardbevingsgebied met een grotere betrokkenheid van lokale volksvertegenwoordigers. Dit kan met een opslag op het Provincie- en Gemeentefonds, die verdeeld wordt over het aardbevingsgebied en voor de lange termijn is vastgelegd.

Groningers maken zich zorgen over de vraag of ook nadat de gaswinning gestopt is, partijen nog aanspreekbaar zijn op schade die al is ontstaan of nog zal ontstaan. Daarom vinden wij het belangrijk dat de Staat en de oliemaatschappijen voortaan gezamenlijk een actueel en transparant overzicht schetsen van alle nog te verwachten kosten en de daarvoor gereserveerde middelen. De gezamenlijke middelen moeten daarbij aantoonbaar toereikend zijn. De commissie roept er dus toe op om meer geld vrij te maken ter dekking van toekomstige kosten voor onder

meer schade, versterking, opruimen van gasputten én voor een nieuw perspectief. Het is stuitend dat de claim van oliemaatschappijen op niet-gewonnen gas in Groningen hiervoor een obstakel vormt. Wij vinden dat deze claim onterecht is. Een belangrijk en tevens juridisch argument daarvoor is dat ieder recht op winning is vervallen doordat de oliemaatschappijen zélf wilden dat de Staat alle verantwoordelijkheid overnam, via een winningsplicht voor de NAM. Maar fundamenteler vindt de commissie dat de versnelde afbouw noodzakelijk is voor de veiligheid van Groningers. Het niet meer veilig kunnen winnen is volgens de commissie de kern van de zaak, die alle andere argumentatie overtreft.

Wij doen nog meer aanbevelingen, maar die laat ik omwille van de tijd nu onbesproken. De presentatie vandaag van ons rapport, en de overhandiging ervan zo dadelijk aan de

Kamervoorzitter, vormt niet het einde van dit traject. Er komt eerst een debat in de Tweede Kamer waarin wij als commissie verantwoording afleggen. Daarna volgt het debat tussen de Kamer en het kabinet, waarin eventueel politieke oordelen kunnen worden geveld.

Tot slot. In onze opdracht was herstel van vertrouwen niet als expliciet doel opgenomen. Er was wel de wens dat het onderzoek hierbij zou helpen, maar ook een duidelijk besef dat vertrouwen moet worden verdiend. Daar is meer voor nodig dan alleen dit onderzoek. De commissie is ervan overtuigd dat de aanbevelingen die zij doet, kunnen leiden tot noodzakelijke verbeteringen. Bij de besluitvorming daarover dienen Groningers en hun maatschappelijke organisaties ook een echte plek aan tafel te krijgen. Op deze manier kunnen de werelden van bewoners en beslissers dichter bij elkaar komen – de twee werelden die zo lang

gescheiden zijn geweest. Dan kunnen jongeren mogelijk ook weer met vertrouwen hun toekomst tegemoet zien. De belangen van Groningers mogen niet langer ondergeschikt zijn aan een ander belang: Groningers boven gas!